

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม รวมถึงการดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม และการเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจ (Survey) โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structure Questionnaire) จำนวน 3 ฉบับ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอน และนักเรียน จากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 28 แห่ง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ในการประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด วิเคราะห์ ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการรวบรวมความคิดเห็นในการตอบผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวก และปัญหาด้านการบริหารจัดการ
2. การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับปานกลาง
3. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริม

การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม/โครงการภายในสถานศึกษา สนับสนุนความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและหน่วยงานภายนอก และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

อภิปรายผล

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่จัดบริการด้านการศึกษา ให้กับพระภิกษุสามเณร ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รวม 28 โรงเรียน เปิดสอนในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) จำนวน 6 โรงเรียน และเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) จำนวน 22 โรงเรียน มีนักเรียนที่เป็นพระภิกษุและสามเณร รวม 5,072 รูป มีครู/บุคลากรทางการศึกษา รวม 298 คน (อ้างอิงข้อมูลจาก สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 5 ข้อมูล ณ 10 มิถุนายน 2554)

การศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอน และนักเรียน ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามสรุปได้ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้จัดการโรงเรียน จำนวน 105 รูป/คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 89.52 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และ 51-60 ปี จำนวนเท่ากัน รวมร้อยละ 70.48 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 54.29 มีประสบการณ์ทำงานในโรงเรียนเป็นระยะเวลา 11-15 ปี ร้อยละ 48.57 มีตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียน ร้อยละ 46.66

2. ครู/บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 170 รูป/คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 65.29 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 45.30 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 85.29 มีประสบการณ์ทำงานด้านการสอน เป็นระยะเวลา 6-10 ปี ร้อยละ 45.29

3. นักเรียน จำนวน 370 รูป ส่วนใหญ่เป็นสามเณร ร้อยละ 99.73 มีอายุระหว่าง 16-19 ปี ร้อยละ 55.41 กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) ร้อยละ 52.97 และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยการเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน มากที่สุด ร้อยละ 79.19

ผลการวิจัย ปรากฏดังนี้

1. การศึกษาปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษา และครู/บุคลากรทางการศึกษา พบว่า ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านวัสดุ อุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวก และปัญหาด้านการบริหารจัดการ ซึ่งความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับความเห็นของครูผู้สอน โดยเห็นว่าปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ จำนวนบุคลากรของทางโรงเรียนมีอยู่น้อย ทั้งครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษาและเจ้าหน้าที่ จึงไม่สามารถรับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง รวมถึงการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน ขาดความตระหนักและมองไม่เห็นความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน จึงมีส่วนสำคัญที่ทำให้การเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ขณะเดียวกันปัญหาด้านงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมด้านการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ขาดงบประมาณในการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ทันสมัย สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีทรัพยากรทางการบริหารอยู่อย่างจำกัด ทั้งด้านบุคลากรทางการศึกษาและด้านงบประมาณ จึงไม่เพียงพอต่อการบริหาร โครงการ/กิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน ทำให้การดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในความเห็นของครู/บุคลากรทางการศึกษา เห็นว่า ปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการดำเนินโครงการ/กิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างจริงจัง การบริหารโครงการ/กิจกรรมขาดความต่อเนื่อง ขาดการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ขาดการกำหนดแผนและนโยบายที่เป็นรูปธรรม ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ขาดการติดตามและประเมินผล และขาดการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จากผลการศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัฐพนธ์ มากแสงศิริ (2548) ซึ่งพบว่า ปัญหาในการสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษาเกิดจากการบริหารจัดการของโรงเรียน และความคิดเห็นของครูผู้รับผิดชอบและผู้บริหารสถานศึกษา ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า บทบาทของผู้บริหารในการสร้างเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา ควรมีการเตรียมวางแผนงานร่วมกับทุกฝ่าย มีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ ให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น มีการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและจริงจัง มีการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการนิเทศติดตามอย่างเหมาะสม และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิด ขณะเดียวกัน ผู้บริหารควร

เข้าไปเป็นที่ปรึกษาให้แก่ชุมชน มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องและนำผลการประเมินมาแก้ไขปรับปรุงพัฒนางาน และจัดให้มีการประเมินผลโดยคณะกรรมการ ซึ่งข้อเสนอแนะจากการวิจัย ข้างต้น สอดรับกับผลการวิจัยของ วีรดา ชูสีกราน (2544) ซึ่งได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาวิถีชีวิต ประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า แนวทางพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยในสถานศึกษา บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ สม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ฝึกฝนให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และสามารถแก้ปัญหาบนพื้นฐานความถูกต้องและมีเหตุผลสนับสนุน สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และผู้บริหารสถานศึกษาควรยกย่องผู้ที่ปฏิบัติตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยจากการวิจัยข้างต้น แม้จะพบปัญหาการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งเกิดจากทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่ถ้าเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมตามหลักการประชาธิปไตย ย่อมทำให้การเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาการดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ด้านนักเรียน พบว่า การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยโดยรวม 2.95) เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้และเมื่อแยกตามประเด็นที่ศึกษาพบว่า การดำรงตนแบบวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม อยู่ในระดับน้อย-มาก (มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.11-4.06) โดยกิจกรรมที่ได้ดำเนินการระดับมาก ได้แก่ การมีส่วนร่วม แนะนำให้เพื่อนปฏิบัติตามระเบียบวินัย หน้าที่ของการเป็นศาสนทายาทที่ดี มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองอย่างสร้างสรรค์ (มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.94-4.06) กิจกรรมที่ได้ดำเนินการระดับปานกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมการจัดตั้งสถานักเรียน การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมวันรัฐธรรมนูญ การลงคะแนนการเลือกตั้งประธานนักเรียน และทีมงาน การมีส่วนร่วมและสนับสนุนการเลือกตั้งหัวหน้าห้อง การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แล้วนำความคิดเห็นที่ดีที่ถูกต้องมาเป็นแนวทางปฏิบัติ การส่งเสริมให้ปฏิบัติตามเสียงข้างมาก แต่ก็ไม่ให้เกียรติเสียงข้างน้อย การเข้าร่วมกิจกรรมของสถานักเรียนที่เป็นแบบอย่างประชาธิปไตย อยู่เสมอ และได้รับการส่งเสริมให้รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย (มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.99-3.31) ส่วนกิจกรรมที่มีการดำเนินการระดับน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมแนะนำให้เพื่อนปฏิบัติเรื่องการเคารพสิทธิของบุคคล ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น การรณรงค์การเลือกตั้งประธานนักเรียนและกรรมการนักเรียนอย่าง

ศุจิริต มีการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเพื่อบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ และมีส่วนร่วมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตยกับศรัทธาประชาชนทั่วไป (มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.11-2.32) ตามลำดับ จากผลการศึกษาข้างต้น โรงเรียนควรนำหลักการของการดำรงตนวิถีประชาธิปไตย มาใช้เสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมากขึ้น ซึ่งตามหลักการดังกล่าว ทินพันธุ์ นาคตะ (2543 ค : 63) กล่าวถึงสถาบันการศึกษาว่าเป็นสถาบันสำคัญที่ทำให้ทั้งความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ และการอบรมกล่อมเกลাজิตใจแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา การที่คนเราจะมิจิตใจ ประชาธิปไตยได้ ย่อมต้องอาศัยการถ่ายทอดความรู้และการปลูกฝังจากสถาบันการศึกษาด้วย กล่าว เน้นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นอกจากครูจะมีหน้าที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการ วิธีการ และวัตถุประสงค์ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามหลักสูตรแล้ว ประชาธิปไตย ในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตส่วนหนึ่งน่าจะได้รับการส่งเสริมให้มาก เช่นเดียวกับแนวคิดการสร้างเสริม และการเรียนรู้ในโรงเรียนของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2531 : 6-9) กล่าวว่า การสร้างเสริมและการเรียนรู้ ในโรงเรียนนั้นไม่ได้อบรมสั่งสอนแต่อย่างเพียงความรู้ในทางทักษะที่เกี่ยวกับการอ่าน การพูด การฟัง และการเขียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการอบรมสั่งสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ อุดมการณ์ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ชวรัตน์ ศันสยะวิสัย (2525 : 68) ที่เห็นว่าโรงเรียนมีความสำคัญรองจากสถาบันครอบครัว โรงเรียนเป็นสถาบันที่ให้ ความรู้หล่อหลอมชีวิตจิตใจของนักเรียน เพราะนักเรียนจะฟังครูมากกว่าพ่อแม่ ดังนั้นจึงเป็น โอกาสที่โรงเรียนจะฝึกสอนและถ่ายทอดความรู้ด้านประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ การปกครอง อุดมการณ์หรือวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

3. การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลทั้งจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาและ นักเรียน โดยแบ่งแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็น 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการภายในสถานศึกษา สนับสนุนความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและหน่วยงาน ภายนอก และส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ให้ความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยเสนอแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน ควรพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย กำหนดกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยเข้าในหลักสูตรของโรงเรียน จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ แต่ละรายวิชา โดยสอดคล้องกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยให้แก่ผู้เรียนจัดการเรียนการสอน

โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตย ด้านการส่งเสริมกิจกรรมภายในสถานศึกษาทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาให้การสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง กำหนดแผนและนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม มอบหมายหน้าที่ให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในการดูแลโครงการหรือกิจกรรมตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคลจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและทั่วถึง ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญและจำเป็น อบรมให้ความรู้แก่นักเรียน ครูผู้สอน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า และเพิ่มเข้าใจถึงกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน บูรณาการการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน ได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ และส่งเสริมความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจากรวบรวมความเห็นของกลุ่มตัวอย่างนักเรียน เสนอว่า ควรพัฒนาระบบการสอนและกระบวนการจัดกิจกรรมการสอนที่เสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน มีการจัดกิจกรรมการสอนที่ปลูกฝังให้นักเรียนตระหนักในเรื่องสิทธิและเสรีภาพตามหลักประชาธิปไตย ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มปรึกษาหารือ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและกล้าแสดงออกโดยเสรี ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงออก และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มเพื่อฝึกให้นักเรียนร่วมมือกันทำงาน ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นในรูปแบบประชาธิปไตย ฝึกให้นักเรียนมีการประชุมกันและการยกมือให้คะแนนเสียง จัดการเรียนการสอนโดยกระบวนการกลุ่ม เปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแสดงความคิดเห็นและร่วมเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอน สอดแทรกเนื้อหาการดำรงตนบนวิถีประชาธิปไตยในการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยภายในสถานศึกษาให้มากขึ้น และจัดสภาพบริบทโรงเรียนให้เหมาะสมกับการเสริมสร้างประชาธิปไตย ผลการศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ วรรณ ช้องดารากุล (2537 : 23) กล่าวถึงหน้าที่ของโรงเรียนที่มีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย โดยอาศัยลักษณะการจัดกิจกรรม 4 แบบ คือ การแนะแนวเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตย สร้างบรรยากาศประชาธิปไตย กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประชาธิปไตย และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย เช่นเดียวกับ ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยของ สุเมธ เจตปิยะวัฒน์ (2539) และ สุรเชษฐ์ เปาวัลย์ (2545) พบว่า การสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนแบ่งเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ด้านการจัดกิจกรรม

เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เป็นประชาธิปไตย และด้านการจัดองค์กรบริหารให้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย สอดคล้องกับแนวคิดของ ประทีป สยามชัย (2526 : 5) เห็นว่าโรงเรียน มีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและสังคม และรับหน้าที่ในการสร้างสรรค์พฤติกรรมใหม่ๆ เช่น กระบวนการทางประชาธิปไตย การทำงานเป็นกลุ่ม การกล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ตลอดจนพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมต่างๆ เป็นต้นว่า ความขยัน ความอดทน ความเสียสละ ความมีน้ำใจนักกีฬา เช่นเดียวกับข้อคิดเห็นของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2516 : 164-169) ได้เสนอแนะแนวทางปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน ต้องอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมประจำชาติไทย โดยเฉพาะเนติธรรม คติธรรม และสหธรรม นักเรียนจะต้องตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคลเข้าใจในหลักเสรีธรรม และเห็นพ้องตามหลักดังกล่าว ซึ่งความเจริญงอกงามในด้านเหล่านี้ จะทำให้นักเรียนรู้จักยอมรับนับถือปัจเจกชน และทำให้สามารถดำรงตนในสังคมเยี่ยงปัจเจกชน ตามอุดมคติของประชาธิปไตย ต้องเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนในด้านความเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีความเชื่อในวิถีแห่งปัญญา อันเป็นขบวนการแก้ไขปัญหาว่างมีระบบสั่งสอนอบรมให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามทุกด้าน เกี่ยวกับกระบวนการแบบกลุ่มในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของสังคม อบรมให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ในบทบาทของผู้นำและลักษณะผู้นำที่ดีชี้ทาง และตระหนักถึงความจำเป็นที่นักเรียนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม มุ่งให้นักเรียนเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของการกำหนดนโยบายหรือพฤติกรรมของสังคม โดยใช้เสียงส่วนใหญ่ สั่งสอนอบรมให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามในด้านความรู้ เห็นคุณค่าของการดำรงรักษาสถาบัน ซึ่งการที่โรงเรียนจะดำเนินการและปฏิบัติภารกิจดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและได้ผลสมบูรณ์ ต้องเกิดจากความร่วมมือจากทุกฝ่าย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ควรดำเนินการใน 4 ด้านหลัก ดังนี้

1. การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน

1.1 กำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

1.2 สร้างบรรยากาศประชาธิปไตยโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1.3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประชาธิปไตยทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

1.4 อบรมสั่งสอนให้เกิดอุดมการณ์ประชาธิปไตย

1.5 ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตย

1.6 สร้างสรรค์พฤติกรรมใหม่ๆ ในการเรียนและการทำงาน โดยใช้กระบวนการทางประชาธิปไตย เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม การกล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ตลอดจนพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมต่างๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความเสียสละ ความมีน้ำใจ เป็นต้น

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการภายในสถานศึกษา

2.1 บูรณาการการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการดำเนิน โครงการ/กิจกรรมต่างๆ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมเสนอโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยทั้งในห้องเรียนและในสถานศึกษา

2.2 การกำหนดแผนและนโยบายด้านการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนควรดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2.3 ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญและจำเป็น เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับรู้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างทั่วถึง

2.4 ร่วมกันประเมินผลการดำเนิน โครงการและการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนา

2.5 วางแผนดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ทั้งจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

2.6 มอบหมายหน้าที่ให้ผู้รับผิดชอบโครงการ/กิจกรรมที่เสนอขออย่างเป็นระบบ

2.7 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรร่วมกันปลูกฝังประชาธิปไตยให้กับนักเรียนอย่างจริงจัง สร้างความตระหนักและจิตสำนึกให้กับนักเรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

3. สนับสนุนความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและหน่วยงานภายนอก

3.1 เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับรู้รับทราบถึงนโยบาย แผน กิจกรรม โครงการ และแนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มุ่งเสริมสร้างประชาธิปไตยภายในสถานศึกษา

3.2 สร้างความสัมพันธ์อันดีและอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน ชุมชน ท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาของโรงเรียน

4. ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4.1 จัดอบรมให้ความรู้แก่คณะผู้บริหาร ในแง่มุมมองของการบริหารสถานศึกษาการบริหารหลักสูตร และการกำหนดนโยบายต่างๆ โดยมุ่งเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยภายในสถานศึกษา

4.2 จัดอบรมให้ความรู้แก่คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา ในแง่ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยมุ่งเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้นักเรียน

4.3 จัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียน ในแง่ของการประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบปัญหาในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งพบว่าความขาดแคลนในด้านทรัพยากรทางการบริหารเป็นสาเหตุสำคัญของการบริหารที่ไม่เต็มประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินกิจกรรม/โครงการต่างๆ ขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณและบุคลากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

1. ควรมีการศึกษาวิจัยการส่งเสริมประชาธิปไตยในลักษณะเชิงลึกเฉพาะพื้นที่ในแต่ละอำเภอ เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างประชาธิปไตยให้ดียิ่งขึ้น

2. ควรมีการวิจัยผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิธีประชาธิปไตยของแต่ละโรงเรียนรวมถึงกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้มีประสิทธิภาพต่อไป